

О. Д. Білик, В. П. Макридін, Є. Є. Мигачова, Б. П. Стерлін, Р. Ф. Сухорський

До стратиграфії юрських відкладів Східної України *

Розглядувана стаття І. М. Ямниченка, на відміну від раніш опублікованих, усуває ряд положень, які були причиною багаторічних дискусій. В цій статті визнається стратиграфічна самостійність лінгулових та естерієвих верств, морський генезис бурханівських пісків, середньоярський вік континентальної товщі, розвинутої в основі юрського розрізу Дніпровсько-Донецької западини на захід від меридіана м. Краснограда, наявність континентальних аналогів титону та ін. Проте, напевно чи можна вважати за позитивне відсутність вказівок на роботи [1, 4, 9, 10, 12, 13], в яких були вперше висунуті і обгрунтовані всі ці положення. Немає також вказівок на Труді і Рішення Всесоюзної наради [7, 13, 14], в яких відображається велика робота по виченню стратиграфії юри Донбасу і Дніпровсько-Донецької западини.

Причислюючи новорайську світу до верхнього тріасу, І. М. Ямниченко цілком покладається на думку Ф. А. Станіславського. В той же час останній робить помилки в оцінці стратиграфічного значення багатьох видів (*Lepidopteris ottonis*, *Neocalamites hoerensis*, *Taeniopteris tenuirovis*, *Anomozamites minor*, *Samaropsis* та ін.), не враховує кількісні співвідношення поодиноких ретських і різко переважаючих юрських компонентів новорайської флори, а також не вказує, що новорайська світа цілком згідно перекривається палеонтологічно охарактеризованими верствами нижнього тоару [1, 14].

Амодискусові, лінгулові та естерієві верстви, віднесені І. М. Ямниченко до нижнього і середнього лейасу, безперечно, є тоарськими, про що свідчить переважаання в лінгулових верствах *Lingula longo-viciensis* Terg., поширеної виключно в нижньому і середньому тоарі Західної Європи, наявність в них (Красний Оскол, Слов'янськ та ін.) численних *Nuculana acuminata* Goldf., *Plesiocyprina rostratis*, P. cél., *Pleuromya goldfussi* Roll., *P. unioides* Roem., *Gresslya major* Agass. em Ben., *Mytiloides quenstedti* P. cél., *M. amygdaloides* Goldf., *M. dubius* Sow., поширених в тоарських, ааленських, а іноді й байоських відкладах Західної Європи та Північного Кавказу, а також знахідки в нижній частині лінгулових верств *Coelloceras* sp., поширеного від плінсбаху до тоару, а у верхах естерієвих верств — *Hammatoceras* sp., розвинутого від тоару до аалену [13]. Потужність амодискусового горизонту, приуроченого до нижньої частини лінгулових верств, дорівнює 2—6 м.

Обстоюючи наявність верхнього аалену, І. М. Ямниченко, як і раніше, ґрунтує своє твердження тільки на визначенні Л. Ф. Лунгерсгаузенем *Ludwigia* cf. *murchisonae* із пробуреної в 1936 р. свердловини біля ст. Варварівка. Однак цей автор відмовився від цього визначення на Всесоюзній нараді в 1958 р. і, крім того, велика кількість нових свердловин не підтвердила розвитку тут морських відкладів верхнього аалену.

Важливий опірний горизонт (шамозитовий вапняк або пісковик у підосві нижнього байосу) вперше виділений і охарактеризований в 1951 р. [1, 9]. Крім *Witchellia* **, приуроченим до нього виявився і комплекс форамініфер з *Crustellaria orbigny* Roem. [7, 14]. І. М. Ямниченко відносить цей же горизонт до нижнього аалену, приписуючи нам помилку у визначенні різних *Witchellia* замість *Leioceras opalinum* Rein. Проте І. М. Ямниченку відомо, що визначення вітчелій з цього горизонту підтвержені іншими спеціалістами, тоді як форми, названі І. М. Ямниченко як *Ludwigia* cf. *conca* Sow., *Ludwigia* cf. *decepiens* Busck m. (свердловина 217, глибина 308 м), були перевизначені Г. Я. Кримгольцем як *Leioceras opalinum* Rein., а *Leioceras opalinum* Rein. (свердловина 1901, глибина 40—56 м) — як *Witchellia* sp. Отже, докір щодо помилки, зроблений при визначенні амонітів, І. М. Ямниченко повинен адресувати собі.

Неправильним є віднесення кам'янської світи цілком до верхнього бату. Верхньо-

* З приводу статті І. М. Ямниченка «Новітня стратиграфічна шкала юрських відкладів окраїн Донбасу і Дніпровсько-Донецької западини і можливості з'ясування з західно-європейським стандартом», Геологічний журнал, т. 22, в. 4, 1960.

** Описані О. О. Борисяком в 1917 р. *Witchellia* з донецької юри знаходяться, як відомо, в перевідкладеному стані у базальних верствах верхнього байосу.

кам'яńska підсвіта в районі Полтави переходить по простяганню у верстви з *Macrocephalites macrocephalis* Schloth. [14].

Для перегляду положення границі між кімериджем і оксфордом принципове значення мали знахідки В. Н. Приображенською та Б. П. Стерліним пізньокімериджських *Aulacostephanus pseudomutabilis* Log., A. cf. *kirghisensis* Ogb., *Exogyra virgula* Defr. у верствах, віднесених раніше до нижнього кімериджу і до місцевої зони *Cristellaria* верхнього оксфорду [1, 10, 14]. Встановлення І. М. Ямниченком трьох зон нижнього кімериджу в північно-західній частині западини, а також зони *E. virgula* є необґрунтованим.

Rasenia stephanoides Opp. зустрічається на Російській платформі з верхньооксфордськими *Cardioceras alternans* Buch, *Cardioceras bauchini* Opp. [5, 8, 13]. Ще більш звичайним для цих верств є *Desmosphinctes mniouicensis* (Nik.) [5, 8, 13]. Це спостерігається і в поблизу розташованій області Курської магнітної аномалії [2], а також у північно-західній частині Дніпровсько-Донецької западини (с. Чернухи, свердловина 105, інтервал 498—504 м та ін.). Вік *Ammonia kurmanni* Il'ov. був неясний навіть для самого автора цього нового роду й виду; в «Основах палеонтології» він вказується для кімериджу в цілому [6]. Таким чином, верстви, віднесені І. М. Ямниченком до нижнього кімериджу, в дійсності є частково верхньооксфордськими, а частково належать до верхнього кімериджу. Щодо особливої зони *Exogyra virgula*, то ця форма звичайна у верствах з *Aulacostephanus pseudomutabilis* і у низах нижнього волзького ярусу [2, 5, 7, 8, 10, 13, 14], а тому вона не визнана зональною [7, 13, 14].

Визнавши, нарешті, наявність континентальних аналогів титану в розрізі юрських відкладів Дніпровсько-Донецької западини і Донбасу, І. М. Ямниченко неправильно причислив їх до заводської світи, яка в дійсності залягає вище, з крупною кутовою незгідністю і відповідає нижній крейді [11].

Якщо усунути з «новітньої» схеми І. М. Ямниченка всі ці помилки і неточності, то вона збігається зі схемою, затвердженою Всесоюзною нарадою 1958 р., тобто зі схемою, яка є результатом спільної праці великого колективу радянських геологів [7, 13, 14]. Виключенням є лише сучасна трактовка розрізу верхнього кімериджу [1, 10] (пріоритет в якій належить, проте, не І. М. Ямниченку), а також зміна положення границі між тоаром і ааленом. Останню, дійсно, треба проводити вище естерієвих верств, що, однак, є не результатом одержання нових даних з стратиграфії донецької юри, а наслідком включення зони *Dumortieria* в обсяг тоарського ярусу [3].

Теоретичні міркування І. М. Ямниченка про можливості зіставлення схеми із західноєвропейським стандартом, наведені в заключній частині статті, не містять нічого оригінального і не потребують спеціального розгляду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бильк О. Д., Канский Н. Е., Макридин В. П., Стерлин Б. П., Сухорский Р. Ф., Фации и палеогеография юрских отложений Восточно-Украинского газонефтеносного бассейна, Изд-во Харьковского ун-та, Харьков, 1960.
2. Дядин В. П., Фации юрских отложений территории КМА и компл. макрофауны, Тез. межобл. геол. совещ. по геол. и минер. ресурсам ЦЧО, Воронеж, 1962.
3. Крымгольц Г. Я., О сопоставлении юрских отложений Северного Кавказа и Русской платформы, Тр. ВНИГНИ, в. 29, т. 2, 1961.
4. Макридин В. П., Новая стратиграфическая схема верхнеюрских отложений северо-западной окраины Донецкого кряжа, ДАН СССР, т. 77, № 4, 1951.
5. Никитин С. Н., Юрские образования между Рыбинском, Мологой и Мышкиным, Мат. для геол. России, т. X, 1881.
6. Основы палеонтологии, Аммоноидеи, Госгеолиздат, 1958.
7. Решения Всесоюзного совещания по уточнению унифицированной схемы стратиграфии мезозойских отложений Русской платформы, Гостоптехиздат, 1962.
8. Сазонов Н. Т., Юрские отложения центральных областей Русской платформы, Гостоптехиздат, 1957.
9. Стерлин Б. П., Новые данные по стратиграфии юрских отложений Донецкого бассейна и области его северо-западного погружения, ДАН СССР, т. 80, № 5, 1953.
10. Стерлин Б. П., О возрасте верхней части разреза юры Днепровско-Донецкой впадины и северо-западных окраин Донецкого складчатого сооружения, ДАН СССР, т. 136, № 5, 1961.
11. Стерлин Б. П., Юрские и нижнемеловые отложения района Харькова, Бюлл. МОИП, отд. геол., т. 3, 1962.
12. Стерлин Б. П., Мигачева Е. Е., О возрасте самых древних отложений юры Днепровско-Донецкого грабена, ДАН СССР, т. 112, № 1, 1957.
13. Труды Всесоюзного совещания по разработке унифицированной схемы стратиграфии мезозойских отложений Русской платформы, Гостоптехиздат, 1956.
14. Труды Всесоюзного совещания по детализации унифицированной схемы стратиграфии мезозойских отложений Русской платформы, Тр. ВНИГНИ, в. 29, т. 2, 1961.
15. Ямниченко И. М., Стратиграфия юрских отложений, Геология СССР, т. 5. Украинская и Молдавская ССР, Госгеолиздат, 1958.

АКАДЕМІЯ НАУК
УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ВІДДІЛ ХІМІЧНИХ
І ГЕОЛОГІЧНИХ НАУК

ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ
ГЕОЛОГІЇ І ОХОРОНИ
НАДР ПРИ РАДІ
МІНІСТРІВ УРСР

Проверено 1974 г.

ГЕОЛОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ

Том XXIII, вип. 5

37174

Библиотека Геологическо-
Географических Наук
Академии Наук СССР

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1963